

Leerstoelgroep Filosofie en Dier-ethiek Wageningen:

'10.000 liter per koe is onethisch'

De melkveehouderij krijgt geregeld als kritiek dat ze dieronvriendelijk en onethisch werkt. Neem de kalf-bij-de-koediscussie. Het dier wordt steeds meer vermensenlijkt, met als gevolg scheve veronderstellingen over dier-ethiek. Wageningse professor Bart Gremmen: „Het eten van dierlijke producten gaat altijd gepaard met dierenleed.”

Dier-ethiek en het vervullen van de morele status van het dier is volgens Bart Gremmen een collectieve verantwoordelijkheid. „Maar niemand neemt die verantwoordelijkheid. Niet de boer, niet de retailer, maar ook de overheid en de consument niet.“

Het is altijd goed als de maatschappij vragen stelt en suggesties geeft als het om dierenwelzijn gaat. Maar in de laatste discussie over het kalf bij de koe gaan dierenorganisaties en partijen toch een stap te ver. „Als men eerst kennis zou vergaren over hoe de koe met het kalf omgaat, zou er een ander beeld ontstaan”, zegt Bart Gremmen, Wageningse professor Ethics in Life Sciences. „Het blijkt namelijk dat koeien nog steeds een soort oerinstinct hebben dat ze ooit op grazige vlakten hadden. Ze gaan geen emotionele band met het pasgeboren kalf aan, omdat er een grote kans is dat het kalf door een roofdier opgevreten gaat worden. Ze behouden dus de eerste dagen een afstand met het kalf. Pas in de loop van de weken bouwen ze die emotionele band op.”

Hij verklaart verder: „Het is dus eerder zo dat als je het kalf na een paar weken of langer bij de koe weghaalt, het veel moeilijker voor kalf en koe is om afscheid te nemen dan wanneer een melkveehouder dit direct doet. Aan de andere kant zal het kalf in de natuur altijd bij de moeder blijven. In het huidige melkveehouderijsysteem zou je kunnen zeggen dat door het toeval, dat de moeder in de eerste dagen niet met het kalf bindt, het goed is om het kalf meteen bij de moeder weg te halen. Maar als je een optimaler systeem zou bedenken, waarbij het kalf continu bij het kalf zou blijven, kan dat wellicht nog beter zijn. Dat kost echter veel geld.”

Surrealistisch beeld

De discussie over het kalf bij de koe wordt volgens Gremmen gevoed door gemakkelijke emotieopwekkende argumenten die geen recht doen aan de complexiteit van de situatie. „Het negeert belangrijke informatie over hoe de koeien als koe zijn.” Daarmee raakt de professor een belangrijke kwestie, want de dierenwelzijnsorganisaties geven vaak een surrealistisch beeld van de werkelijkheid om emotie op te wekken. In de ogen van veel dierenwelzijnsorganisaties is dat terecht. Zij zien wandaden en dan is elk middel geaccepteerd. De veehouder vindt het onterecht. Zij hebben al zoveel stappen richting dierenwelzijn gemaakt en

tegelijktijd hun kostprijs afgeknepen. Bovendien is een koe geen mens, zullen veel melkveehouders redeneren.

De subjectieve tegenstellingen zorgen dat een echte discussie niet gevoerd wordt. Een veganist zal altijd vinden dat het houden van dieren in strijd is met zijn normen en waarden. De vleeseter en de veehouder

zelf. Een koe of varken heeft volgens menigeen een hogere morele status dan een vis of wellicht een muis. Maar binnen de wereld van de dier-ethiek doen tegenovergestelde meningen opgang; ook als het gaat om het recht op het doden van dieren. Vanuit het christendom staat de mens boven het dier en mag het dier gebruikt worden voor het nut van de mens.

Binnen het boeddhisme is het doden van elk dier, van koe tot insect, taboe.

„In het huidige liberale landbouwsysteem met marktwerking is het onmogelijk voor veehouders om de morele status van dieren te ondersteunen.”

zullen zeggen dat de mens het recht heeft om dieren te houden voor voedsel. De objectieve discussie over ethiek moet dus niet gevoerd worden vanuit de mens, maar vanuit het dier. Dat vraagt om een wetenschappelijke benadering en in Wageningen buigt de leerstoelgroep Filosofie zich over dit onderwerp.

Beperken dierenleed

„Het eten van dierlijke producten en vooral vlees gaat altijd gepaard met dierenleed”, stelt Gremmen resoluut. „Je gaat dingen doen die ingaan tegen de belangen van het dier. Er zal altijd een moment zijn dat je het dier doodt voor vlees. Je ontkomt als mens niet aan dierenleed. Maar ergens is er een grens.” Het houden van landbouwhuisdieren betekent dus altijd dat er getornd wordt aan de welzijnsbehoefte van dieren. Bernice Bovenkerk, universitair docent in Wageningen voor de leergroepstoel Filosofie, vindt dat we met die welzijnsbehoefte rekening moeten houden, omdat dieren een morele status hebben. In het artikel 'Dier-ethische vragen rond landbouwhuisdieren' schrijft Bovenkerk wat deze morele status betekent: '... alle wezens die een morele status bezitten, zijn leden van de morele gemeenschap, wat betekent dat we hun belangen moeten laten meewegen in onze morele verplichting'. De belangrijkste vraag is wat de morele status van het dier is en dat is weer afhankelijk van het dier

zekere mate van morele status hebben en dat de mens de morele verplichting heeft rekening te houden met die morele status. Bovenkerk: „De dierenrechten zijn erkend in de wet: de bekende vijf vrijheden van het dier. Maar een dier heeft ook een intrinsieke waarde. Binnen de ethiek hebben dieren morele rechten. Het recht op voortbestaan en voortplanting. Dat is een grondrecht voor mensen, maar wordt dieren vaak onthouden. Het recht op ontwikkelen van de talenten.” Wordt in de huidige veehouderij voldoende rekening gehouden met de morele status van het dier? Het antwoord van Bovenkerk is een resoluut 'nee'. „In het huidige liberale landbouwsysteem met marktwerking is het onmogelijk voor veehouders om de morele status van dieren te ondersteunen. Het is een efficiency-slag. Een 'race to the bottom' waarbij landbouwproducten zo goedkoop mogelijk worden geproduceerd.”

Superuiers

De morele status is in de dier-ethiek een belangrijk basisprincipe en als die meetlat langs de veehouderij gelegd wordt, moet ook Gremmen erkennen dat de landbouw niet geheel voldoet aan wat een dier nodig heeft. „Het is bijvoorbeeld niet ethisch verantwoord om koeien 10.000 liter melk te laten geven, een gewone koe kon dat vroeger niet. Ze lopen natuurlijk niet echt lekker met die 'superuiers'. De benen zijn daar ook niet geschikt voor. Ze hebben er last ▶

Vermenselijking van dieren funest

Steeds vaker blijkt dat mensen de behoefte en de neiging hebben om dieren menselijke eigenschappen toe te dichten. De vermenselijking of humanisering van dieren komt ook steeds terug in de beelden die dierenwelzijnsorganisaties de maatschappij laten zien: de moeder in het kraamhok met baby's om haar heen. Maar komt die vermenselijking het dierenwelzijn ten goede?

„Het is funest voor de dieren zelf”, zegt Bart Gremmen, Wageningse professor Ethics in Life Sciences. „Omdat het om menselijke emoties en argumenten gaat waar dieren niets mee hebben of niets mee willen

hebben. Het zijn geen mensen, maar koeien, varkens en kippen en willen ook zo behandeld worden. Een hond mag niet de baas spelen. Het is een roedeldier. Wil je een goede eigenaar voor de hond zijn, dan moet je in de roedel staan en het alfamannetje zijn. Anders verpest je de hond. Het varken moet als varken behandeld worden. Uitgangspunt is dat je de diersoort waarmee je werkt in zijn waarde moet laten als diersoort. Je moet dan wel weten wat optimaal is voor de dieren. Daarvoor is onderzoek nodig. Maar tot nu toe zijn de veehouderijonderzoeken vooral gericht op wat wij nodig hebben.”

„Koeien hebben nog steeds een soort oerinstinct. Ze gaan geen emotionele band met het pasgeboren kalf aan, omdat er een grote kans is dat het kalf door een roofdier opgevreten gaat worden. Direct afscheid nemen is dan ook makkelijker dan pas na een paar weken of langer”, aldus Bart Gremmen.

van. Boeren houden al eeuwenlang wedstrijden met koeien en ze zien natuurlijk ook wel dat een koe met een 'superuier' niet in balans is. Ze hebben juist criteria voor de esthetica van een koe en selecteren daarom op allerlei andere eigenschappen als beenwerk. Een koe met een 'superuier' wordt vooral op productie geselecteerd en niet op esthetica."

Wat een goede balans is tussen een diervriendelijke productie en wat een koe lichamelijk aan kan, moet volgens Gremmen eerst onderzocht worden. Overigens beseft de professor dat er in de laatste jaren ook steeds vaker op duurzaamheid wordt geselecteerd, waardoor de levensduur toeneemt. Maar hij vindt dat melkveehouders hierin wellicht een stapje verder kunnen gaan. „Je kunt in plaats van een hoge jaarlijkse melkproductie ook kiezen voor 'longevity'. Dat begint een beetje een trend te worden. Vanuit dierenwelzijn is dat beter. De dieren hebben hiermee ook recht op een toekomst. Een koe kan namelijk heel oud worden, maar koeien worden, als ze niet meer productief zijn of bijvoorbeeld klauwproblemen hebben, weggevoerd. Dat heeft de boer voor een deel door zijn eigen management veroorzaakt. Bij sommige melkveehouders gaat het heel goed en die hebben dit soort problemen niet of nauwelijks. Dat is ook dier-ethiek: om zo goed mogelijk voor je dieren te zorgen dat ze geen of weinig problemen hebben en niet meteen worden opgeruimd als ze te weinig melk geven. We zien nu een behoorlijk en te groot gat tussen hoe oud koeien kunnen worden en hoe oud ze in de praktijk worden."

Collectieve verantwoordelijkheid

Gremmen beseft dat melkhouders gedwongen worden het onderste uit de kan te halen. Hoewel elke

veehouder zelf kan bepalen hoe hij met zijn dieren omgaat, zorgt de liberale marktwerking dat dit voor de veehouder bijzonder lastig wordt. De hele keten bestaat uit partijen die keuzes kunnen maken; van boer tot consument. Dier-ethiek en het vervullen van de morele status van het dier is dan ook een

maar hij wordt gedwongen. Sommige veehouders kiezen daarom om te veranderen of te stoppen. De veehouders die doorgaan, zijn in mijn ogen geen criminelen of dierenbeulen. Ze zijn in de loop der tijd wel een paar professionele kwaliteiten kwijtgeraakt, waarbij ze vooral de samenwerking met elkaar uit

het oog hebben verloren. Dat ze bijvoorbeeld met elkaar afspreken hoe ze met de dieren omgaan en het moreel bepalen."

„Dier-ethiek is ook zo goed mogelijk voor je dieren zorgen, zodat ze geen of weinig problemen hebben en ze niet meteen opruimen als ze te weinig melk geven.”

collectieve verantwoordelijkheid volgens Gremmen. „Eigenlijk neemt niemand die verantwoordelijkheid. Niet de boer, niet de retailer, maar ook de overheid en de consument niet.” De Wageningse professor wijst niet direct naar de veehouderij: „De voorwaarde voor een betere invulling van de morele status in de veehouderij is dat alle veehouders financieel gezond zijn. De sector moet eerlijk behandeld worden.” Maar Gremmen denkt ook dat de boer zelf weer trots moet worden en vanuit zijn kracht moet werken. „De veehouder weet dat hij soms dingen doet die hij anders zou willen doen,

Gremmen: „Je hebt een paar speerpunten nodig en die overleg je met de partners van onder meer De Dierenbescherming. Tot op heden zijn het allemaal kortetermijnafspraken, maar het gaat echt over die stip aan de horizon. Je hebt bijvoorbeeld precision livestock farming. Dan ga je alle technische middelen die er zijn, zoals computers en sensoren, aan elkaar koppelen. Dan kun je de dieren 24/7 monitoren en bij een alarm kun je naar de betreffende stal gaan om het probleem op te lossen. Voor de lange termijn kan men alles verder automatiseren. Dan kun je dieren toestaan om vrij met elkaar te leven.” ■

Langetermijnvisie

De dierhouderij heeft geen langetermijnvisie die vertelt hoe veehouders met dieren moeten omgaan.

Techniek als oplossing dierenleed

Livestock precision farming kan een belangrijke bijdrage leveren aan dierenwelzijn. Dat stelt Bart Gremmen, Wageningse professor Ethics in Life Sciences: „Daar moet je als veehouderijsector nu toekomstplannen voor ontwikkelen. De technologische weg zorgt er voor dat we het individuele dier kunnen volgen en het zal niet meer creperen tot de volgende ochtend, omdat de boer vroegtijdig een alarm ontvangt. Voordat het dier nog symptomen heeft, kan hij straks al ingrijpen door het volgen van onder meer hartslag, hormonen, temperatuur en vocht. Met 24-uursmonitoring verbeter je dus het dierenwelzijn. Als Wageningen zijn we hier actief mee bezig om te zorgen en onderzoeken hoe we de dieren zo min mogelijk leed kunnen berokkenen.”

„Misschien is het wel goed dat robots en technologie het werk overnemen”, oppert Gremmen. Zolang de dieren, zoals varkens en koeien, maar een onderling contact

hebben. In de veehouderij van de toekomst kan het dierencontact tot een minimum beperkt blijven. „De stress door allerlei handelingen en interventies wordt minder. Bij varkens zouden fokkerij, productie en slacht op één locatie kunnen. Dat betekent natuurlijk grootschaligheid, maar als dit het dierenwelzijn verbetert, waarom niet? Natuurlijk is er ook de biologische weg, maar misschien is het dierenwelzijn wel beter op de grootschalige bedrijven. Zeker bij dieren die niet van mensen houden, zoals varkens en koeien.”

Maar eerst moet volgens de professor onderzocht worden wat precies het natuurlijk gedrag is, of liever gezegd het diergedrag zonder mensen. Als dat in beeld is gebracht, kunnen er stal- en managementsystemen worden opgezet, die dit gedrag zo goed mogelijk ondersteunen.

De visie van Gremmen wordt echter niet gedeeld; ook niet binnen Wageningen zelf. Bernice Bovenkerk, universitair

docent voor de leergroepstoel Filosofie, heeft een andere visie. Dier-ethiek is vooral een kwestie van elkaar voeden met verschillende gezichtspunten en argumenten om tot een bepaald inzicht te komen. Bovenkerk: „Ik zie dat er bezwaren aan precision livestock farming kleven. Het maakt het mogelijk om dieren op nog grotere schaal en intensiever te houden. Het vervreemdt in mijn ogen de boer van zijn dieren en het instrumentaliseert de dieren. Het reduceert ze tot dingen, tot een radertje in een productieproces waar je aan de ene kant voer in gooit en aan de andere kant vlees of melk uit krijgt. Vanuit het dier gezien is dit mogelijk beter dan de huidige omstandigheden, maar er zijn ook andere morele overwegingen dan dierenwelzijn op korte termijn. Stel nou dat je iets dergelijks met mensen gaat doen, dan hebben veel mensen daar toch moeite mee, verwacht ik. Zo'n instrumentele manier om met mensen om te gaan. Waarom zou dat voor dieren anders zijn?”